

Surabaya 2 Boeboetan – Ketabang – Toendjoengan

Afstand: 7 km.

65 Teksten van 21 schrijvers bepalen deze route. Het aantal teksten is, in vergelijking met de afstand van de wandeling, wel aan de kleine kant, maar extraatjes zijn dat de wandeling langs een 'Hollandse' begraafplaats gaat en twee maal door een oude kampong, waarbij de eerste bekend is om zijn architectuur.

Route: Station Pasar Turi – Boeboetan – Kampong Boeboetan – Pasar Besar – Kerkhof Peneleh (– Raadhuis) – Simpang – Toendjoengan – Kampong Genteng.

Restaurants: Na ongeveer 4¼ km is in de Jl Walikota Mustajab rechts, op de hoek van de Jl Gondosuli, "Saté Bu Asih" en een klein stukje verder "Padang Sari Bundo".

Ter hoogte van de Simpangse Apotheek ligt, aan de overkant van de straat, Tunjungan Plaza. Op de bovenste etage van dit gebouw is een keur aan restaurants.

Begin van de wandeling: Stasiun Pasar Turi

Voor het station onder de bomen stonden de dogkarren met de kleine paardjes. Maar te weinig, niet genoeg voor alle reizigers; je moest hollen om er een te krijgen. Ik was al ingestapt, toen na mij een deftige Indonesiër in traditionele kleren in hetzelfde karretje plaats nam. Hij staarde langs me heen. Zonder iets te zeggen. Dat was niet nodig. De voerman keerde zich om en gebod mij het karretje te verlaten. Maar ik bleef zitten. Ik was toch eerder? Misschien konden we samen... Er gebeurde niets. We zaten met z'n drieën, terwijl het plein steeds leger werd.

De andere dogkarren waren vertrokken. We stonden daar maar in de schaduw van grote bomen die roze bloemetjes over ons uitstrooiden. [Gomes]

Ga van het station naar de JI Semarang (N.I.S. laan) en ga daar linksaf.

Ga rechtsaf: JI Penghela (Oude Comedieweg).

Rechts: JI Pengenal (Van Geunsstraat).

In deze straat stond links op no. 3 de drukkerij van de Indische Courant.

En als U werkelijk de Indische Courant nu en dan hebt gezien in de laatste 16 jaar en U hebt wel eens iets gelezen van 'Maarten Cornelis', later ingekrompen tot M.C. – de voornamen van mijn jongsten zoon, nu al bijna in het bezit van eind Mulo – dan moet U mij kennen.

[Walraven]

Er werd een radio-ontvangsttoestel gekocht, een bezitter van het diploma – er werd destijds nog in morsetekens uitgezonden – werd in dienst genomen, en we konden onze gang gaan.

Ik was destijds hoofdredacteur van de Oost-Java-editie van De Indische Crt. te Soerabaia.

Aan een regeling van de ontvangst en de publikatie van berichten uit de ether werd in de regeringsbureaus gewerkt, zodat we geen last hadden van enige verbodsbepaling. Na minder dan een week hadden we een telegrammenrubriek die klonk als een klok. [Koch]

Ga rechtsaf: JI Bubutan (Boeboetan).

Rechts: 93 (Protestantsch Meisjes-weeshuis – 1912, David).

Plattegrond 1

Ook de kerkeraad heeft gevoeld, dat specialisatie noodzakelijk was, want het Protestantsche Meisjesweeshuis (opgericht 1835) was in den beginne geheel onder zijn beheer, maar de beslommingen daaraan verbonden werden dusdanig omvangrijk, dat de kerkeraad in 1866 een geheel eigen, zelfstandig bestuur instelde.

Rechts: 85-87 Gedung Nasional Indonesia.

De ruime "pendopo", welke eind 1931 in gebruik werd genomen.

Om doelgericht actie te kunnen voeren was kennis en begrip voor de vraagstukken waarmee geworsteld moest worden, onontbeerlijk. Soetomo richtte [in 1924] zijn Indonesische Studieclub op, die open stond voor ieder die tot medewerking bereid was, ook voor leden van Boedi Oetomo, de Sarekat Islam en de communistische partij. Hij werd voorzitter, en onder zijn energieke leiding werd de club een van de belangrijkste centra van politiek-sociaal leven in Oost-Java. [Koch]

Rechts in het complex: STM. (Vestigingsplaats van de Bank Nasional Indonesia en het Dagblad Nasional 'Soeara Oemoem' – 1934, Karsten).

	<p>Soetomo was trouwens geen man voor het fijnere politieke spel met zijn knepen en intriges. Voor zijn gemoedsrust was het goed dat hij zich tot zijn opbouwende sociale arbeid te Soerabaia en zijn pogingen om eenheid te brengen in het nationale streven kon bepalen. Daarmee had hij succes. Opgericht werd in 1930 de Persatoean Bangsa Indonesia, die een gematigde politiek voerde en zich vooral op sociaaleconomisch gebied bewoog: zij stichtte een vrouwenhuis, een weefschool, een polikliniek, studententehuizen, kredietcoöperaties. In 1932 ontstond een overkappend orgaan, de Kahoeripan, een Indonesische Kamer van Koophandel en Nijverheid, een Bank Nasional Indonesia, een coöperatie van prauwvoerders, inkoopcentrales voor verkoopcoöperaties, boerenbonden, die aangesloten werden bij de Roekoen Tani. Dit was werk naar zijn hart; hij was de ziel van dit alles. [Koch]</p>
	<p>Achter de pendopo: Makam Soetomo.</p> <p>Maar zijn [Soetomo] gezondheid liet te wensen over; de consciëntieuze werker, wie geen moeite te groot was, eiste teveel van zijn krachten. Hij overleed op 30 mei 1938, vijftig jaar oud, en werd te Soerabaia, de stad van zijn levenswerk, begraven. Vijftigduizend personen volgden de baar; het beeld van deze volksman leefde in de harten der massa die zoveel aan hem te danken had. [Koch]</p>

Rechts: Jl Raden Saleh 2 – Kopolisan (Politiebureau 3e Sectie).

Plattegrond 2

	<p>Maar een inspecteur van politie bij ons in Holland is een heel ander persoon dan Tichelman, die is voortgekomen uit het leger, of uit de Hollandsche maréchaussée, maar die het hier brengt tot inspecteur 1ste klasse, met f 400,-- per maand of zoo, en Europeesch verlof om de 6 jaar en pensioen. Natuurlijk is hij een fatsoenlijke kerel, maar allesbehalve een licht. Meer geschikt voor het platteland dan voor een groote havenstad als Soerabaia. De politie is hier niet gemeentelijk, maar gouvernementeel, en zij kunnen overal heen geplaatst worden. [Walraven]</p>
---	--

Ga 175 m. verder, daar is **rechts:** Gereja Immanuel (Boeboetan Kerk – Zimmerman).

	<p>Op een dag zei Mama: 'Arend, ik heb besloten ons te laten dopen in de protestantse kerk aan de Boeboetan. Ik heb al een afspraak gemaakt met dominee Laloe, voor de aanstaande zondag.</p> <p>Ik vertelde mijn maten dat ik die sympathieke Menadonese dominee Laloe goed had gekend. Dat hij mijn moeder, zuster, nichtje en mij had gedoopt in de protestantse kerk aan de Boeboetan in de Japanse bezettingstijd. [Birney]</p>
---	--

Steek over, ga terug in noordelijke richting en ga, na no. 122, rechtsaf: JI Bubutan V.

Ik ben bezig wandelingen te voet te maken door 'onbekend Soerabaia', dat wil zeggen door de stadskampongs. En dan daarvan te vertellen. Het is een onderwerp, dat een veel nauwkeuriger bestudeering zou verdienen en veel meer tijd vereist dan ik er aan kan geven, maar het levert copie op. Zeven en vijftig centimeter voor tien gulden. En avant la boxe! Ik zweet me een ongeluk in die kampongs, dat kun je nagaan! Maar welk een avonturen, en welk een ontdekkingen! De reizen van Captain Cook zijn er niets bij.

[Walraven]

Daarnaast heeft b.v. Surabaya volkomen gaaf bewaarde blokken ouwe spekkoek in wijken als Penilih, Bubutan en Djagalan met hun uitgebreide collectie geveltjes, erkertjes, puien, architraafjes, kapiteeltjes, balconnetjes en torentjes. Een paradijs voor een tekenaar.

[Robinson]

Ga rechtsaf: JI Pahlawan (Pasar Besar).

Djakarta heeft trouwens nergens (meer) allure. Zo'n imposante highway als Surabaya heeft in Aloon-aloon-straat / Pasar Besar / Gemblongan / Tundjungan / Simpang, daar kan geen enkele stad in Indonesië aan tippen. [Robinson]

Steek over en vervolg de weg in zuidelijke richting.

Rechts: Aloon-Aloon Tjontong (Von Bultzingslöwenplein).

Rechts, aan de zuidkant van het plein, lag de Oost-Java Bioscoop. Voordien de Bierhal van Oei Moo Liem.

Het theater, dat groot, ruim en luchtig was en een goed gebouwd tooneel bezat, viel bij het publiek bijzonder in den smaak. Hoe groot het wel was, kan men opmaken uit het feit, dat er 1001 zitplaatsen in waren.

Deze opvattingen maakten mogelijk dat Van Geuns [de hoofdredacteur van het 'Soerabaiaasch Handelsblad'] het hoogste woord voerde op een bijeenkomst van geëmployeerden in de Java-suikerindustrie, die op een der eerste dagen van april 1907 in een zaaltje van het restaurant Oei Moo Liem aan het

Bülzingslöwerplein te Soerabaia – een destijds bekend 'zitje' dat oud-Soerabajanen zich nog zullen herinneren – plaats had en waar de Bond van Geëmployeerden bij de Suikerindustrie op Java, de Suikerbond, de vakvereniging der employés, opgericht werd. [Koch]

Ga rechtdoor: JI Gemblongang (Gemblongan).

Links: nr 64 PLN. (Agentschapskantoor ANIEM: Algemeene Nederlandsch-Indische Electriciteits Mij.)
Plattegrond 3

Op de plaats waar de eerste centrale stond staat nu het noordelijk gebouw (1930, Job en Sprey) NB. 3 ceramische reliëfs, oude glas in lood ramen achter glas. Zuidelijk gebouw: 2 ceramische reliëfs. Beide gebouwen zijn rond het jaar 2000 betegeld.

In ieder geval dank ik U voor de toezending van het geld. Ik ben geen geldzuchtig mensch, maar in omstandigheden als deze is geld zeer welkom. Het wordt angstig, als je niet weet, waarvan je straks het licht en de melk moet betalen, die al een paar keer hebben gemaand. [Walraven]

Ga terug en ga rechtsaf de brug over de Kali Mas over.

Deze omstandigheden hebben er mij toe geleid proeven te nemen met het opbrengen van een asfaltlaag op de blokjesdekken. De resultaten van deze proeven hebben mijn verwachting verre overtroffen, zoodat thans in de afdeeling Soerabaia alle djatiehouten brugdekken geasphalteerd zijn, ook de enkele dekken.

Ga rechtdoor JI Peneleh VII.

Rechts: 29 – Rumah Kos Bung Karno.

Plattegrond 4

Soekarno woonde tijdens zijn middelbare schooltijd in huis bij Tjokroaminoto, de leider van de Sarekat Islam.

Tjokroaminoto – de eerste schoonvader van Sukarno – werd destijds door het volk beschouwd als een Ratu-Adil, een redder in de nood. Voor de zoveelste maal in de geschiedenis van Java gaf het verlangen de doorslag om hoe dan ook het eigene te behouden en een verwarrende, complexe, inspanning vereisende omschakeling te ontgaan. [Haasse]

Ga terug en rechtsaf: JI Peneleh (Peneleh).

Ga rechtsaf: JI Makam Peneleh (Kerkhoflaan).

Recht vooruit: Makam Belanda Peneleh (Begraafplaats Peneleh).

Voor de ingang is **rechts** het graf van G.G. Merkus te zien.

Den volgenden morgen nog op dat oude kerkhof Peneleh geweest, waar ik weer tevergeefs heb gezocht naar het graf van Frits Bouwmeester, dat daar moet zijn. De G.G. Merkus ligt er ook (1842). Maar het was gloeiend heet, en het is er geheel boomloos. De graven liggen in het gelid, want de doodgraver was bepaald een oud-sergeant. [Walraven]

Merkus (Mr. Pieter), geboren te Naarden 18 Maart 1787, overleden te Simpang (bij Soerabaja) 2 Augustus 1844, was van 6 Januari 1841 tot 14 Februari 1843 waarnemend gouverneur-generaal en van 14 Februari 1843 tot 2 Augustus 1844 gouverneur-generaal van Ned. Indië

Het kerkhof maakt een troosteloze indruk. De meeste graven hebben een verroest dakje, sommige zijn geheel opgetrokken uit verroest ijzer, vele graven zijn gedeeltelijk open. Door de gaten in het deksel kun je nog wat droge houtresten ontdekken. Grafroof schijnt hier niet uitzonderlijk te zijn, vooral Chinese kerkhoven hebben ervan te lijden. [Vervoort]

Ga na de ingang bij de 1ste boom rechts, **rechtsaf**: Grafmonument voor zusters Ursulinen.

Révérènde Mère Louise, in de wereld Mélanie Demarteau, werd geboren te St. Truiden op 24 Juni 1834, ontving het kleed der H. Ursula in haar geboorteplaats op 19 Maart 1851 en legde haar H. Geloften af op 14 April 1853. In October 1857 deed zij examen in de Hollandsche en in de Fransche taal en vertrok den 24sten van dezelfde maand met nog 6 andere zusters naar Batavia, waar zij na

een gevaarvolle reis van 6 maanden aankwamen. In Nederland vreesde men, dat het schip vergaan was en toen men in Venray de tijding der behouden aankomst kreeg, waren juist alle voorbereidselen gemaakt voor de uitvaart.

Onze correspondent schrijft: In het klooster van de Zusters Ursulinen hier overleed gepasseerden Vrijdagavond half tien, na een betrekkelijk kortstondige ziekte, mère Ursule, in de wereld genaamd Henriette, Caroline, Josephine Ruël. Nadat Zaterdagmorgen en -middag het stoffelijk overschot in de particuliere kapel van het Klooster was tentoongesteld, had 's middags 5 uur onder grooten toeloop van belangstellenden, onder wie zeer vele dames, de begrafenis te Penèlèh plaats.

Vervolg de wandeling in oostelijke richting: **Jl Soenaryo Gondoe** (Kerkhoflaan).

Links: nr. 44 'Ons Hoekje'.

Rechts, na de bomen van de begraafplaats, Jl Polak – in de ochtend voedselmarkt.

... dat Soerabaja niet de meest geschikte stad is om de tallooze vormen van het veelzijdige verschijnsel straatverkoop te demonstreeren. In vergelijking met andere Indische steden is dit euvel te Soerabaja niet zoo omvangrijk en veelzijdig. Ongetwijfeld is dit mede te danken aan het feit, dat Soerabaja is voorzien van talrijke grootere en kleinere buurtpasars, waardoor de straatverkoop niet die kansen van ontwikkeling heeft gekregen als op andere plaatsen.

Ga op de T-kruising rechtsaf: Jl Soenario Gondoe (Polack Wonoredjo).

Ga rechtsaf: Jl Undaan Kulon (Oendaan Koelon).

Rechts: R.S. Mata Undaan. (Soerabaiasche Oogheekundige Kliniek, 1933 – A.I.A.) Plattegrond 5

Er is veel oogziekte hier en veel huiduitslag. Wie een grote menigte bij elkaar ziet, niet in de stad, waar zorgvuldige kleding een aangenamen schijn spreidt over uitgemergelde gedaanten, maar op de velden, waar de menschen half-naakt aan het werk te voorschijn komen zooals zij werkelijk zijn, krijgt een indruk van verregaande zwakte en lichamelijke ontarding: een troep kinderen is een alledroevigst schouwspel; niets kinderlijks meer is er in die hoekige holle gezichten met rood-ontstoken oogen, niets dat er uitziet of het wil groeien, aan de scharminkelige kleine lichamen. Maar lichamenlijk leed is er ook in andere streken van Java veel en erg onder gering volk. [De Wit]

Rechts: no. 9 Panti Asuhan Undaan (no. 13-9 was Weezeninrichting Thay Tong Bong Yan).

Rechts: no. 7 Panti Werdha Usia (Tehuis voor Ouden van dagen der Chinezen).

Rechts: no. 5.

Het vijftal pemoeda's lachte erom maar kreeg de tijd niet met de van gecapituleerde Japanners gejatte geweren het deurslot van de woning aan de Oendahan Koelon numero 5 kapot te schieten. Arno's moeder was in de deuropening verschenen, met een vorsende blik die haar kleine gestalte op een of andere manier hoog boven hen deed uittorenen. Haar sarong was de aarde, haar kabaja de lucht, haar hoofd de hemel. [Birney]

Ga de brug over de Kali Mas over.

De Kali Surabaya, het laatste gedeelte van de Kali Brantas, splitst zich hier in de Kali Mas links en rechts de Kali Pegirian.

Soer. Handelsblad van 1 December 1914: In verband met de tijdsomstandigheden zullen binnenkort de werkzaamheden aan de rivier bij Genteng (Soerabaia) zoo goed als stopgezet worden. Er zal echter in elk geval voor worden gezorgd, dat er zich geen stille gedeelten in het water vormen, opdat er geen waterplanten zullen kunnen ontstaan, die zooals bekend broeinesten van muskieten zouden worden.

Ga schuin links: JI Genteng Kali (Gentengkali).

Rechts: 27-29, waarvan het linker deel: SMK Rajasa (H.B.S. voor Meisjes van de Soerabajasche Schoolvereniging).

Ik loop de straat af en sta even later voor de Gentengkali-HBS, vroeger een meisjesschool, na de oorlog een gemengde HBS. Dit ziet er allemaal nog net zo wit als ik me herinner: links het schoolgebouw van twee verdiepingen, rechts het gymlokaal, er tussenin het grote sportveld waar altijd baseball gespeeld moest worden, met een keiharde bal die ik, nogal vaak tegen me aan kreeg als ik weer eens in gedachten verzonken stond. [Vervoort]

Ma had mij van klein kind af geprikkeld met het vaste, meewarig uitgesproken oordeel: 'An heeft stuipen gehad, die

kan niet leren, die moet maar naar de kookschool.' Of het nu kwam omdat er op Soerabaja geen kookschool was, in ieder geval kwam er aan mijn schoolkeuze geen discussie te pas. Tot mijn vreugde, want even had ik me bedreigd gevoeld door de deftige meisjesmulo op Genteng. [Romein-Verschoor]

Ga linksaf, de brug over, JI Walikota Mustajab (Ondomohenweg).

Ik kijk naar de Gentengkali die er onderdoor stroomt en weet niet wat ik zie. Vroeger was dit toch een tamelijk brede stroom, nu is het zelfs in de regentijd niet meer dan een klein slootje, waar je je gat nauwelijks kunt keren (toch een belangrijke functie van kali's in Indonesië). De drooggevallen bedding is begroeid met bloemen en struiken, er is zelfs een soort parkje aangelegd. Ik voel me een beetje genept, maar moet toegeven dat het er zo leuker uitziet dan vroeger. [Vervoort]

Rechts: op de hoek met de JI Wuni (Woenistraat).

Plattegrond 6

Openbare Bibliotheek en Leeszaal.

Nadat het bestuur van de Vereeniging tevergeefs op zoek was geweest naar geschikte lokaliteiten, besloot het in 1928 op Ketabang een terrein te koopen aan den Ondomohenweg, gelegen schuin tegenover het Raadhuis. Leeszaal en Bibliotheek zouden een eigen "home" krijgen.

Een bibliotheek heb ik in Indië nooit tot mijn beschikking gehad, Er is er een op Soerabaia, maar zij is niet samengesteld

door kenners, al komt er wel verbetering. En alles is hier amusementslectuur, romans, romans. De groote werken over Indië: De Jonge, Veth, Snouck Hurgronje, Van Vollenhoven e.a. zijn er niet, behalve dan op Batavia natuurlijk. [Walraven]

Links: Zicht op Walikota (Raadhuis) (1925-'27, Citroen).

Soetomo had zich door zijn energieke en doelbewuste arbeid een plaats in de Soerabaiase gemeenschap veroverd. Hij was geen non-coöperator en toen hij in de eerste helft van 1927 tot lid van de gemeenteraad benoemd werd, accepteerde hij deze zetel, in de hoop, daar ten bate van zijn volk praktisch werkzaam te kunnen zijn. Ruim een jaar later trad hij, met drie geestverwanten, weer uit de raad, naar aanleiding van een wethouders benoeming waartegen zij krachtig, doch zonder succes, geopponeerd hadden.

De vruchteloosheid van dit verzet maakte hun duidelijk, dat de samenstelling van de gemeenteraad, waarin een beperkt aantal zetels voor Indonesiërs gereserveerd was en waar zij altijd in de minderheid zouden zijn, dermate ondemocratisch was dat wat zij wilden ieder ogenblik door een Europese meerderheid kon worden belet. Dat was geen samenwerking en zij bedankten er voor. [Koch]

Ga rechtsaf: Jl Yos Sudarso (Dijkermanstraat; Dijkerman was burgemeester van Surabaya).

Deze laatste weg krijgt een breedte van 40 M. en splitst zich naar het westen en oosten in twee wegen van 25 M. breedte elk, die parallel op lopen naar het noorden, tot zij op een dwarsverbinding stuiten, die haar uiteinde vindt op Ngemplak. Op het punt der splitsing van den hoofdweg komt het nieuwe raadhuis, dat opnieuw geprojecteerd zal worden.

Links: Monumen Panglima Besar Jendral Sudirman, de opperbevelhebber van de strijdkrachten in de onafhankelijkheidsstrijd.

Soekarno's keuze werd door de plaatselijke en regionale bevelhebbers van de TKR-eenheden afgewezen. Midden november kwamen zij in Djokjakarta bijeen en kozen uit hun midden de drie-en-dertigjarige Soedirman tot opperbevelhebber. Hij was in de Nederlandse tijd onderwijzer geweest aan een school van de Mohammadjah-beweging en in de Japanse tijd commandant van het bataljon van de Peta in Banjoemas en hij was er in geslaagd de Japanners aldaar te bewegen tot het afstaan van hun wapens. Hij had de leiding gehad bij de strijd tegen de Brits-Indiërs bij Magelang en Ambarawa-Banjoebiroe. Zijn gezondheid was niet sterk (hij leed aan tbc) maar hij had een krachtige persoonlijkheid en zijn ascetische levenshouding dwong vele Javanen respect af.

Rechts: No. 43. (Woning Marine Commandant.)

De Bond van Minder Marinepersoneel besloot daartegen te ageren: in Soerabaia, waar het wachtschip met een bemanning van ongeveer 800 koppen en enige andere marineschepen lagen, hadden vergaderingen en optochten plaats. Er heerste een opgewonden stemming. De marine-commandant van Soerabaia stelde zich in verbinding met het departement van Marine te Batavia en gaf daarna een verklaring uit, die de mensen gerust stelde: zij begrepen er uit, dat voor een verdere korting geen vrees behoefde te bestaan. De opwinding legde zich. [Koch]

Ga de brug over.

Om het overigens gunstig gelegen Ketabang een betere verbinding met de overzijde der rivier te geven kocht de Gemeente het perceel Kebondalam, tegenover de uitmonding der Palmenlaan op Simpang, met de daarop staande huizen en legde dwars door dit perceel een toegangsweg naar Ketabang aan, terwijl in 1918 de tijdelijke houten Kebondalembrug, in de wandeling de Japansche brug genaamd, die verbinding voltooide.

Links: Es Krim Zangrandi.

Linksaf, in de richting van het gemeentehuis, kom ik langs Zangrandi, de Italiaanse ijssalon waar we vroeger tuttifrutti-ijs aten (zoals in het Hoenkwe-huis noga-ijs met slagroom de specialiteit, was). [Vervoort]

Ijssalon 'van voor de oorlog' – open: 9-14, 17-22.30, dinsdags dicht.

Rechts: Gedung Balai Pemuda.

Simpangsche Sociëteit (later Simpang Club genoemd) is gebouwd in 1906 door Westmaas; verbouwd door Pinedo en Job in 1917 en opnieuw verbouwd door Job en Sprey in 1925. → De Simpangsociëteit, met ruim 1100 leden, was voor WO II het middelpunt van vermaak voor de Europese bevolking. Het had diverse grote zalen, een goed restaurant en een grote tuin.

Ga rechtsaf: Jl Gubernur Suryo (Simpang).

Links, op de hoek:

Vóór de verbouwing stond hier het Simpang Restaurant. Na de verbouwing op de begane grond Restaurant Hellendoorn en winkels, op de 1ste etage de Maxim bioscoop (voordien Simpang Theater) en de dancing Cercle Hellendoorn (voordien Cercle Artistique) (1930, Job en Sprey). **Nog weer verder kruist de weg een straat die vroeger de Palmenlaan heette, als ik me niet vergis. Nog altijd staat op de hoek de ruïne van de grote bioscoop Maxim, die rond 1950 uitbrandde. De bovenverdieping is opgeknapt en opnieuw een filmzaal geworden, Indra. [Vervoort]**

Rechts: de zuidkant van het complex van de voormalige sociëteit.

Plattegrond 7

Het torengebouw met zijne aardige nette dakversieringen en flinke sierlijke dakbekroning maakt zeker eene gunstige tegenstelling uit van 't overige van de gevel, ware dit daarmede in overeenstemming gebracht zoo zoude er een aardig geheel verkregen zijn **De soos in Indië is als een romeins keizer met het devies 'panem et circenses' (geef het volk brood en spelen). De soos schrijft de bals uit, de feesten van de plaats op vorstelijke verjaardagen, de soos zorgt voor de voeding op die gelegenheden – voor kroketjes, voor broodjes met wat er op, voor vanilje-ijs. De soos geeft concerten, uitgevoerd door de**

militaire kapel van de plaats. De soos houdt tombola op St.-Niklaas, de soos stelt toneelverenigingen in de mogelijkheid er opvoeringen te doen. [Veth] Ik haat dáárom alleen eigenlijk de z.g. Europeesche maatschappij in Indië. De 'bacchanaliën' in de soos in Deli van mevr. Székely-Lulofs zijn juist beschreven, zij komen ook op Java voor, maar zij doen ons deze menschen niet zien, zooals zij werkelijk zijn. In die soos, tijdens de fuif, tijdens het maalfest of het bal-masqué, zijn deze menschen 'in functie'. Zij zijn bezig hun betrekking te vervullen, [Walraven]

Links op het complex: de feestzaal van de sociëteit (1926-'27, Job en Sprey).

Op het voorplein van de soos stond een enorme kudde auto's. Iedereen was al binnen en vanuit de grote zaal klonk gelach en applaus. Dat was waar ook, er was een cabaret uit Holland. Met een kerstprogramma. We liepen met de onwennigheid van elkaar onbekenden het bordes op. Ja, zij was een grote vrouw, bijna zo lang als ik. De voorstelling was in volle gang. We schoven voorzichtig de duistere zaal in en vonden achterin een paar slechte plaatsen. Ikzelf had het volle uitzicht op een pilaar. [Van der Hoogte]

Ga verder over de Jl Gubernur Suryo.

De Simpangsche weg en de Kajoong leggen daarvan reeds getuigenis af, dáár vindt men fraaie huizen, villa's met erven en tuinen, ofschoon minder grootsch en rijk dan die te Batavia. [Van Maurik]

Rijswijk in Batavia, de Grootte Postweg in Bandoeng, Bodjong in Semarang, Simpang in Soerabaja, vier onze grootste hoofdadere – en elders is het navenant! – : het zijn alle beschamende beelden van ordeloosheid, gebrek aan harmonie en rommeligheid in hun bebouwing, in het kort van *leelijkheid*, – een leelijkheid-van-het-geheel, die door een nog zoo goede kwaliteit van enkele afzonderlijke gebouwen nooit opgeheven, ja eigenlijk slechts geaccentueerd wordt.

Rechts: SMA-6. (Simpangsche Gentengschool, Lagere en Fröbelschool van de Soerabajasche Schoolvereniging).

Met die tram gingen we naar school; dat was voor mij het eerste jaar de hoogste klas van een lagere meisjesschool op Simpang. Ik had dadelijk een weerzin tegen een meisjesschool en de uitkomst scheen me gelijk te geven. Het hoofd, onze klasseonderwijzeres, was een stoeve weduwe. Een klas meisjes reageert op een inkomeling meestal met nieuwsgierig enthousiasme of met reserve. Ik was er niet naar om het eerste op te roepen. [Romein-Verschoor]

Mijn laatste avontuur op de Simpangschool beleefde ik met de dominee, een buikig heertje met een spits baardje, die wekelijks een uur catechisatie kwam geven voor, ik vermoed, bij de veel geringer sektarische verdeeldheid die de koloniale maatschappij toen kende

aan alles wat niet katholiek was. De eerste weken had men mij dat uur in de onbeheerde klas bij de lezende en babbelende papistjes gelaten om mijn achterstand in te halen. Maar toen ik dat al lang had bijgespijkerd, klampte de dominee me aan op een emper, waar ik trachtte hem onopvallend voorbij te schuiven: 'Kom jij niet op catechisatie?' En ik brutaal weg: 'Ik ben rooms, dominee.' Mijn vrije uurtje was veilig. Veilig? [Romein-Verschoor]

Links: Monumen Gubernur Suryo, standbeeld van de 1ste Indonesische Gouverneur van Oost Java.

Rechts: Gedung Grahadi. (Woning van de Gouverneur van Oost Java, voordien de woning van de Resident.)

En bij de middagthee, in de tuin, begon zij te huilen, zeide, dat zij hoofdpijn had van kiespijn, dat zij ziek werd, dat zij het niet meer kon uithouden. Van Oudijck, nerveus, bezorgd, werd aangedaan; hij kon nooit hare tranen zien. En hij gaf toe, als altijd aan haar, waar het hare persoonlijke zaken betrof. De volgende dag vertrok zij naar Soerabaia, logeerde er in het residentie-huis en deed waarlijk de dentist hare tanden soigneren. [Couperus]

Een relatie waar ma geheel en al achter stond was die van mijn oudste broer met de familie van de resident. Men moet de klank van het woord resident in het oude Indië geproefd hebben om dat geheel na te voelen. De toenmalige resident van Soerabaja was getrouwd met een vriendelijke, dikke Indische dame, die er zich op toeleigde, haar zes eigen kinderen en al de andere, die in de weekeinden het paleisjesachtige residentiehuis bevolkten, grondig te verwennen. [Romein-Verschoor]

Rechts: Trimurti, de plaats van het voormalige 'Provinciaal en Stedelijk Museum'.

Plannen bestaan om op een door het Gouvernement aan de vereenigingen in bruikleen afgestaan terrein op Simpang, gelegen naast de Gouverneurswoning, een permanent museum op te trekken.

Deze vereeniging heeft vrijwel zonder overheidsmiddelen alleen met hulp van particuliere bijdragen en contributies van leden haar zeer bezienswaardige verzameling ondergebracht in een door haar zelf opgericht gebouw aan den weg Simpang, gelegen naast de woning van den gouverneur.

Rechts, na de zijstraat: Grand Inna Simpang, de plaats van het voormalige Simpanghotel.

De vergane glorie van 'Indische' hotels heb ik overigens nergens zo ervaren als tijdens een later verblijf in Surabaya. Het Simpanghotel, dat ik mij kan herinneren als het middelpunt van het uitgaansleven in de jaren twintig, riant gelegen op het belangrijkste kruispunt van het toen nog door hoog geboorte beschaduwde stadscentrum, maakt nu een droefgeestige, ietwat vervallen indruk. [Haasse]

Op de hoek van Simpang en Tunjungan staat nog, steeds de vroegere Simpang sociëteit (nu hotel Simpang), destijds een bolwerk van koloniaal vertier, met een enorme voorgalerij waar men vroeger in luie stoelen zijn splitje dronk en het voorbijtrekkende verkeer gadesloeg. [Vervoort]

Links op de hoek: Apotik Simpang.

Plattegrond 8

[1915] 't Is echter jammer, dat op dit markante punt van Soerabaja, dat de overgang is van de nieuwe naar de oude stad, zoo'n onbeteekenend gebouw staat. [...] [Daarom] zal elk Soerabajasch architect het zich een eer rekenen bij event. verbouwing der apotheek daar een gevel te zetten, die een blijvende herinnering zal zijn aan zijn scheppend talent.
Het complex, waarin op de begane grond de Simpangsche Apotheek was gevestigd, is in 1925 verbouwd door Job en Sprey.

Vervolg de route schuin rechts: Jl Tunjungan (Toendjoengan).

Bij de trap van de voetbrug, **rechts:** Swiss-Belinn, de plaats van de voormalige Toko Piet, Piet Hwa Tjhiang, Kramerijen. →

Op Tunjungan vind ik nog toko Nam (evenals vroeger de best voorziene delicatessenwinkel van de stad), toko Piet (nu Metro geheten), [Vervoort]

Vanaf de voetbrug zicht op het voormalige Savelkoul-gebouw en op Toendjoengan.

Zo'n imposante highway als Surabaya heeft in Aloon-aloonstraat / Pasar Besar / Gemblongan / Tundjungan / Simpang, daar kan geen enkele stad in Indonesië aan tippen. [Robinson] Welnu, de mooiste straat vind je in Surabaya, dat is Tundjungan; zo'n prachtige straat vind je in geen andere stad in Indië, zulke mooie winkels. [du Perron]

Ik reed over Toendjoengan en keek onwillekeurig uit naar de gestalten die er vroeger op dit ochtenduur flaneerden: goedmoedige, zonverbrande planters en elegante dames met parasols en breedgerande hoeden, feestelijk en zorgeloos. Te midden van de armelijke inlanders en de tokochinezen ontwaarde ik thans echter alleen maar een paar slordige Europeanen in kaki en een paar blanke vrouwen in slechtzittende katoentjes, blootshoofds en met platte hakken. [Van der Hoogte]

Rechts: een schutting. Op dit terrein lag een winkelcomplex met op de zuidelijke punt Restaurant Hellendoorn.

Rechts: Hotel Mojopahit. (Oranje Hotel).

Gebouwd in 1911, verbouwd in 1930-'35 door Job en Sprey en verbouwd in 1994-'96.
[1911] Het hôtel bevat 80 kamers, 40 gelijkvloers en evenveel op de eerste verdieping. Elke kamer heeft een oppervlakte van 5 bij 5 meter, en een voorgalerij geeft gelegenheid, na harden arbeid eens heerlijk in de buitenlucht uit te blazen. Op deze voorgalerij bevindt zich een hanglamp met twee branders, en in de kamer treft men behalve een dergelijke lamp, nog een muurlamp aan.
Welk hotel Van der Hoogte bedoelt is niet duidelijk: Na WO II waren

Oranje Hotel, Hotel Sarkies aan de Embong Malang, het Carlton Hotel aan Djogodolok en Hotel Simpang de belangrijkste hotels van de stad.

Ik liet mij afzetten voor het hotel waar ik telegrafisch een kamer besproken had. Hier heb ik vroeger, in de tijd dat de wereld een feest was, met mijn ouders gelogeerd, en ik bewaar de herinnering aan helgroene gazons, vrolijk verlichte galerijen en aardige, vlugge bedienden. [Van der Hoogte]

Op 19 september 1945 vindt het vlagincident plaats. Daarbij halen Indonesische jongeren de Nederlandse vlag, die op het torentje links van het hotel staat, naar beneden, scheuren daar de blauwe baan vanaf en hijsen het rood-wit, de kleuren van de Indonesische vlag.

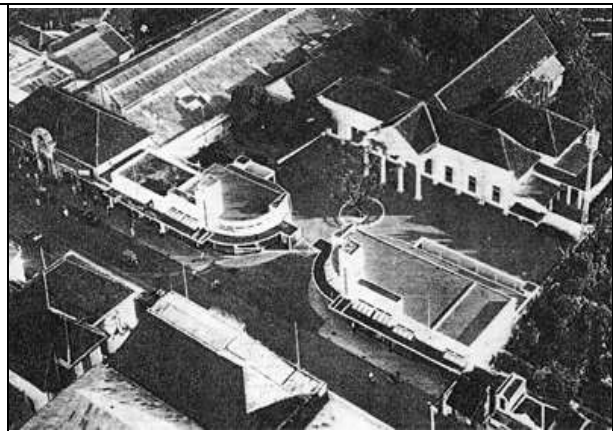
Rechts: No. 57A, hier ongeveer lag de 'Ballet-, Dans- en Gymnastiek-Academie 'Cultuur'.

De dansacademie 'Cultuur' onder leiding van professor Szebök, zijnde een achtbaar instituut voor jongedames, nam Anna binnen haar poorten op, na introductie door den edelen De Wolf, schepper van het instituut. Anna vond daar, wat alle meisjes daar hopen te vinden: een vrijer! [Walraven]

Steek over bij de voetgangersoversteekplaats om het winkelcomplex te bezoeken.

Rechts: Winkelcomplex. (1936, A.I.A.)

Het oud-Indische, groote voorerf van de Loge "De Vriendschap" te Soerabaja, gelegen aan Toendjoengan, de meest-gemoderniseerde winkelstraat van Indië, is in 1935 uit economische overwegingen met een aantal winkels bebouwd. T.z.t. zal ook het Logegebouw zelve bijpassend verbouwd worden. De meest links gelegen winkel van het complex was reeds eerder voorhanden, en heeft de hoofdgroepering van den nieuwbouw beïnvloed. De ingang van de Loge is zoo sterk mogelijk gemarkeerd, door de beide torens en de gebogen winkelfronten. Op den grooten luifel zijn de bovenlichten te zien, die de etalages verlichten.

Loge 'de Vriendschap'. (1812-'13, Wardenaar.)
Het was al een hele tijd rustig. Ik meldde me bij het Rode Kruis om te helpen de transporten uit de kampen op te vangen. Op een dag stond ik tegenover een kleine, schriële man. Zijn kleren slobberden om zijn lichaam. Hij had de pijpen van zijn broek tot juist onder de knie afgeknipt, zonder dat hij de moeite had genomen de stof weer om te slaan. Hij had de lengte van mijn vader. Ook het gezicht, dacht ik. Alleen vermagerd. Hol. [Gomes]

Omdat het grote voorerf van de loge om economische redenen met een aantal winkels moest worden bebouwd, moest in 1936 de 26-jarige waringin, geplant bij de geboorte van prinses Juliana, 15 m. worden verplaatst. Om de boom zou een kluit aarde worden gespaard met een middellijn van ongeveer 5 meter en een hoogte van 2 meter. Er werd een sleuf gegraven en op de bodem van de sleuf werden houten planken gelegd. Het gewicht van de bijna 12 m hoge boom met grond werd op 60 à 70 ton geschat. De trekkracht werd geleverd door 2 takels en 1 lier met "de noodige manschappen. Het was zwaar werk en het duurde ruim een dag voor de afstand van 15 m was afgelegd."

Voor het gebouw nieuwe uitlopers van stronk van oude Julianaboom.→

Ga terug naar de oversteekplaats **en steek** daar **over**.

Ga de Jl Tunjungan **verder in noordelijke richting**.

Links: nr. 60 (Autohandel Fuchs en Rens – 1912).

Ga rechtsaf: Jl Genteng Besar (Van Deventerlaan).

Links: Hotel Paviljun (Hotel Paviljoen – Jul. Nielsen).

Ga linksaf: Jl Genteng Durasim (Gang Pasar Genteng).

Rechts: Pasar Genteng.

Met name de gemeente Surabaya wilde door het officieel maken van de pasarplaatsen de straathandel tegen gaan, en daardoor de prijs van bijv. de eerste levensbehoeften stabiliseren.

[Voor WO II werd een nieuw gebouw gezet:]

Alle loodsen zijn geheel open, behalve die, bestemd voor den verkoop van vleesch, welke met gaas zijn dicht gemaakt en voorzien van dubbele deuren, waardoor zij practisch vliegvrij zijn.

Ga het 2de straatje **linksaf: Jl Sidomukti**.

Ik ben bezig wandelingen te voet te maken door 'onbekend Soerabaia', dat wil zeggen door de stadskampongs. En dan daarvan te vertellen. Het is een onderwerp, dat een veel nauwkeuriger bestudeering zou verdienen en veel meer tijd vereischt dan ik er aan kan geven, maar het levert copie op. Zeven en vijftig centimeter voor tien gulden. En avant la boxe! Ik zweet me een ongeluk in die kampongs, dat kun je nagaan! Maar welk een avonturen, en welk een ontdekkingen! De reizen van Captain Cook zijn er niets bij. [Walraven]

Ga bij het 1ste smalle straatje **rechtsaf: Jl Genteng Arnowo**.

Ga bij de 2^e kruising **schuin links** en daarna **schuin rechts Jl Genteng Arnowo**.

Ga linksaf: Jl Genteng kali (Genteng Kali).

Links: nr. 85 – Taman Budy. (Eind 1930 de woning van de regent).

Links: Balai Sahabat. (Sociëteit Deutscher Verein – 1930, Nobile de Vistarini).

Plattegrond **10**

In 1924 en 1925 volgden ingrijpende verbouwingen, waarna medio December 1928 met de derde verbouwing, voornamelijk omvattend zaal en tooneel, het geheele plan werd voltooid, dat den Deutschen Verein een verenigingsgebouw gaf in architectuur en inrichting aan moderne eischen voldoende, met als centrum een stemmige tooneelzaal, waarbij zelfs een draaibaar tooneel behoort. De zuilen op de eerste etage waren onderdeel van een met klimplanten en bloemen begroeide pergola.

Links, op de hoek.

Het Engelsche Warenhuis Whiteaway Laidlaw. De heer Van Ingen heeft een pand op het oog, gelegen op den hoek van Genteng en Toedjoengan thans bewoond door den heer Munie, doch niet alleen dit pand zal door de firma worden aangekocht, maar beide aangrenzende panden, zoodat een beschikbaar terrein opkomt dat groot genoeg is om er een warenhuis te stichten in den trant als die men de laatste jaren in de Europeesche steden heeft zien verrijzen.

In dit voormalige warenhuis is een museum ingericht. Open van 9 – 21 uur.

Middelste foto: foto's van burgemeesters. Bovenste rij, 2de foto: Ir. G.J. Dijkerman. [1885-1929]

Verantwoording van de afbeeldingen.

- Aniem: Geïllustreerde Encyclopaedie van Nederlandsch-Indië, Leiden 1934, 1317
- Toendjoengan: Daar wèrd wat groots verricht, Elsevier 1941, 135
- Winkelcomplex bij de Loge: Locale Techniek-5, 6, 133

Deze wandeling is overgenomen van de website
www.IndischeLiteraireWandelingen.nl

Deze wandeling is samengesteld in samenwerking met
www.KantEnKlaarSuriname.com

